

СІМ'Я І ШЛЮБ

Сім'я – мінімальне соціальне об'єднання, яке засновується на шлюбних, кровних зв'язках, – існує в усіх людських суспільствах.

Вважається, що єдиною універсальною характеристикою різних типів сімей, у тому числі сучасних нетрадиційних або альтернативних, є взаємодопомога, що, по суті, забезпечує соціальне співіснування людей.

Українська традиційна сім'я моногамна (за формою шлюбу), переважно нуклеарна (або мала), патрилокально/вірілокальна.

Мала (нуклеарна) сім'я складається з однієї шлюбної пари та її дітей. Якщо в такому сімейному об'єднанні є кілька поколінь (батьки, діти, внуки), і/або неодружені сини (доньки), то вона називається *складною* малою сім'єю.

Лише на Бойківщині та Закарпатті в ХІХ – на початку ХХ ст. існували також *великі (або розширені, об'єднані) сім'ї*, до складу яких входило кілька братських сімей, тобто коли під одним дахом жило кілька шлюбних пар з дітьми.

Патрилокальність сім'ї або шлюбного поселення означає, що після весілля молоде подружжя починає жити в домі батька чоловіка. Власне, з цього і починалося сімейне життя молодої пари. Однак через деякий час батько виділяв нову подружню пару на нову садибу, відокремивши (або купивши) для них частку землі та майна. У цьому разі шлюбне поселення вже є *вірілокальним* (від “вірі” – чоловік), а сім'я вірілокальною.

Подільність сім'ї – генеральна ознака соціальної культури українців, на якій ґрунтується українське звичаєве право і народна економічна культура. Вона виявляється в тому, що з кореневої сім'ї поступово виокремлюються дочірні нуклеарні сім'ї, які утворилися внаслідок одруження одного із синів. За українською сімейною традицією, старші сини виділялися на окреме господарство, а “на корені” залишався менший син із сім'єю. Батько розподіляв свою землю і майно так, щоб усі сини отримали всього порівну. У складній малій сім'ї в родині залишався один одружений син з батьками та неодруженими сестрами і братами.

Основними функціями традиційної сім'ї є відтворювальна (природно-репродуктивна), виховна і, частково, соціалізаційна. Це означає, що за народними світоглядними уявленнями, людина брала шлюб і створювала сім'ю задля продовження роду. Бездітні шлюби вважалися нещасливими – як Боже покарання за гріхи чоловіка чи жінки або навіть як спокута за гріхи їхніх предків. Виховна і соціалізаційна функції частково перекриваються, хоча не є тотожними. Якщо перша спрямована на індивідуалізацію дитини, то друга забезпечувала її поступове входження в соціум, робила з неї повноправного члена суспільства. У процесі реалізації основних функцій забезпечувалася низка інших, другорядних. Зокрема, через виховну і соціалізаційну функції реалізувалися функції етнокультурної трансмісії та емоційно-психологічна. Вони є другорядними, оскільки не завжди визначають сутність сім'ї. Репродуктивна функція нероздільно пов'язана із сексуальною. Хоча господарча (економічна) функція не завжди виступає в комплексі основних, проте на певних етапах розвитку суспільства, передусім пізнотрадиційному на стадії натурального господарства, вона є надзвичайно важливою, бо допомагає індивіду елементарно вижити в складних економічних умовах.

Українці – в основному аграрний народ, тому сімейне господарство і виробнича діяльність українського селянина, української селянської родини зосереджувалася на землеробстві, і лише в окремих карпатських регіонах – на скотарстві.

Двір – це основний осередок селянського господарства, сімейно-трудо-ве об'єднання осіб, які спільно провадять господарчу діяльність.

Трудова діяльність української селянської сім'ї оберталася навколо землі, яка в Україні традиційно належала двору. *Подвірня земельна власність* – це